

Göteborgseskadern april 1940

Följande artikel om "Göteborgseskadern" författad av **amiral Hans C:son Ugglå** fanns införd i Göteborgs Handels och Sjöfartstidning 9/4 1965. Med författarens tillstånd återges denna verklighetsskildring från svenska västkusten vid tiden för Tysklands anfall på Norge.

Utdrag ur KA-fyren 1980

Hos många äldre svenskar går i dessa dagar tankarna till händelserna för 40 år sedan då våra broderfolk invaderades av tyskarna.

På grund av vår geografiska belägenhet och en god portion tur gick kriget oss förbi fast vår krigsberedskap icke var särskilt hög.

Det finska vinterkriget hade slutat i mitten på mars, men vår krigsmakt var i början på april 1940 i huvudsak fortfarande grupperad med hänsyn till detta. I södra och i västra Sverige fanns endast ett svagt lokalförsvaret. Flottan var dock grupperad med den fullt stridsberedda kustflottan i Stockholms skärgård och med en lokalförsvarsstyrka, den s k Göteborgseskadern på västkusten.

I skånska hamnar fanns också en del mindre örlogsfartyg.

Att tyskarna tillmätte vår relativt starka kustflotta en stor betydelse framgår av protokollen från den tyska krigsledningens operationskonferenser.

Kriget drog västkusten förbi men från Göteborgseskaderns fartyg syntes det ibland hotande nära. Denna eskader, som stod under befäl av kommendören I A Cassel, bestod av det gamla pansarskeppet *Manligheten*, de äldre jagarna *Wrangel* och *Wachtmeister*, tre äldre ubåtar av sälenklass samt åtskilliga mindre hjälpfartyg. Eskadern hade rustats omedelbart vid krigsutbrottet 1939 och under besättningarna icke fulltaliga. Söndag 7 april kom alarmerande underläggelser om den förestående tyska invasionen i Danmark och Norge. Härvid återkallades permitterade och höjdes stridsberedskapen ombord. Måndag 8

april rapporterades tyska fartygsrörelser i Kattegatt varvid Göteborgseskadern intog beredskapslägen i Göteborgs yttre skärgård.

Med säkerhet visste ingen vart de rapporterade tyska fartygsrörelserna syftade.

Den 9 april kom så invasionen i Norge och Danmark. Med varmaste medkänsla följde vi ombord händelseförloppet, men kunde givetvis icke göra någonting åt saken. Vi förstod att utgången av striderna i Danmark och Norge hade stor betydelse för vårt eget lands framtid. Vi visste också att svensk motståndsförmåga på västkusten t v i hög grad berodde på Göteborgseskadern.

Ombord på dess fartyg hölls därför en mycket hög beredskap särskilt i gryningen då vi fruktade att bli utsatta för flyganfall.

En morgon några dagar senare rapporterades ett antal flygplan över Göteborg, som senare dessbättre visade sig vara svenska.

Men de föranledde flyglarm i staden tills situationen uppklarats.

Det blev också känt ombord att våra civila myndigheter med stor handlingskraft och uppfinningsförmåga lyckades spärra Torslanda flygfält. Den 10 april var för Göteborgseskadern mycket händelserik och spännande. På morgonen kl 0715 inrapporterades en stor tysk transportflotta 15' syd Anholt med nordlig kurs. Dess destination var givetvis obekant. Den kunde tänkas när som helst gira till östlig kurs mot svenskt land. Göteborgseskadern framsände därför spaningsfartyg till i höjd med Nidingen, medan stridsfartygen hölls under gång i Göteborgs yttre skärgård.

Då den tyska styrkan siktades bestod den av tio stora handelsfartyg omgivna av ett tiotal trälare och fem äldre jagare samt med något flygskydd. Styrkan framgick omkring 7 distansminuter från svenskt land. Starkare tyska örlogsfartyg medföljde icke som närbevakning. Den svenska eskadern följde med nordvärt på svenskt territorialvatten. Ubåtarna gick därvid längst in mot land och

lade sig avvaktande i varje fjordmyrning som passerades.

Kl 1710 då den tyska transportflottan kommit i höjd med Pater Noster girade Manligheten till sydlig kurs eftersom dess uppgift var att i främsta hand försvara Göteborg och Göteborgs skärgård.

Strax efteråt, kl 1730, hördes explosioner utifrån havet. Ett tyskt "förpostfartyg" förintades och två transportfartyg observerades träffade av förmodligen torpeder. De sjönk efter 10 resp 18 minuter. Det var tydligen fråga om att en eller flera ubåtar funnit sina begärliga mål.

Det uppstod oordning i den tyska grupperingen. Bevakningsfartygen cirklade runt, kastade sjunkbomber och så småningom satte man igång med bärgningsarbete. Utifrån havet hördes också kulprutesmatter.. Vi kunde inte förstå av vad anledning. Två tyska transportfartyg sökte sig in i skydd av Pater Noster. På grund av vad som inträffat girade Manligheten åter nordvärt och styrde upp mot de tyska transportfartygen vid Pater Noster.

På deras däck stod en mycket ungdomlig skara soldater uppställda med påtagna livvästar. Från Manligheten uppmanades de tyska fartygen att lämna svenskt farvatten, vilket man med tvekan gjorde. Från de tyska bevakningsfartygen kom en anmodan till de svenska eskadern att biträda i räddningsarbetet, vilket dock icke skede förrän något senare på grund av ubåt faran och eftersom ett tyskt handelsfartyg på sydgående fortsatte sin kurs utan att till synes ta notis om det inträffade. Från jagaren Wrangel och ett hjälpfartyg bärgades senare tolv man, vilka såsom skeppsbrutna överlämnades till tyska fartyg.

Under natten fortsatte den tyska transportflottan norrut men torde ha utsatts för förnyade anfall eftersom enligt rapport endast fyra transportfartyg gick in i Oslofjorden nästa morgon.

Följande dagar fortsatte Göteborgseskadern sin bevakning av sjögränsen samt utlade ytterligare försvarsmineringar.

Den 12 april på em rapporterades fjorton transportfartyg styra in mot land vid Marstrand. Eskadern lättade snarast möjligt, men rapporten visade sig vara felaktig.

Den 14 april intogs ånyo högsta beredskap ombord vid rapport om att en stor tysk styrka ånyo var på väg nordvart utanför västkusten.

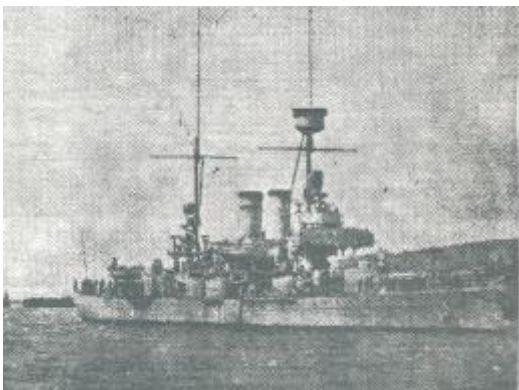
Den 16 april överflögs den svenska eskadern av två tyska flygplan, som besköts med verkningseld, varvid ett plan träffades. Från detta tillfälle erinrar jag mig en episod.

Från Manligheten hade avlossats granatkartescher mot de tyska flygplanen. Två skott hade skjutits med låg elevation i riktning mot Björkö.

Då det var risk för att någon människa på ön skulle ha träffats av dessa skott gick artilleriofficeren i land för undersökning och mycket riktigt, en granatkartesch hade slagit in i övre delen av ett hus och exploderat i väggen. 200 karteschkolor hade därvid farit fram över vinden och ställt till en del skada men fiskarhustrun sa att det gjorde ingenting och tillade: "Men Ni skulle ha sett vilken fart det blev på drängen som låg och sov där uppe". Uttalandet var ganska betecknande för skärgårdsbefolkningens kallblodiga inställning till det hela. Man förstod att försvarsmakten måste utan större hämsko kunna utnyttja sina vapen och att enskilda intressen därigenom kunde komma i kläm. Då någon evakuering av öarna icke skedde framstod det emellertid som stor tur att någon svensk ej kam till skada vid den stundom mycket livliga luftvärnselden.

Under slutet av april förekom ett flertal incidenter där svenska örlogsfartyg

fick anmoda tyska fartyg att lämna svenskt vatten. Eskadern biträdde också vid att skydda spridningen av svenska handelsfartyg från Göteborg till Hakefjorden och andra vattenområden samt eskorterade handelsfartyg i kusttrafik för att förhindra neutralitetskränkningar. Åtskilliga överflygningar ägde rum som mer eller mindre framgångsrikt kunde avvisas. Det kändes emellertid befriande ombord då man någon vecka efter den 9 april erfor att svenska land- och flygstridskrafter omgrupperats från norra Sverige till Skåne och Västkusten.



Pansarskeppet MANLIGHETEN ingick i den sk GÖTEBORGSESKADERN som bevakade Västkusten våren 1940